

Mokslas Lietuva

ŽIEMGALOS LYGUMŲ VĖJŲ IŠSŪPUOTAS ■ 5, 6 p.

PASITINKANT NAUJĄ ROMUALDO GRIGO KNYGĄ ■ 5 p.

STOVINT TAUTOS

SARGYBOJE ■ 11 p.

■ p. 8 „Lietuvos žydai“ be Jurgio Matulaičio...

■ p. 11 VGTU kviečia

■ p. 10, 12 Lietuviškos Užgavėnių tradicijos Gudijoje

Nr. 9 (497)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Įžymios Lietuvos pedagogės, edukologės, lietuvių literatūros tyrinėtojos, švietimo reformos pradininkės Meilės Lukšienės atminimo lentą atidengia Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė ir Lietuvos edukologijos universiteto rektorius profesorius Algirdas Gaižutis

TAUTINĖS MOKYKLOS KŪRĖJOS ATMINTIES ŽENKLAI (1)

Balandžio 25-ąją Lietuvos edukologijos universiteto (LEU) centriniai rūmai ir dalis sostinės Žvėryno rajono alsavo Didmoterės dvasia. Rutininė kasdienybė pasitraukė į pašalį, lyg ir įprasta darbo diena ketvirtadienis staiga daugeliui žmonių virto švente, pakylėtumo simboliu.

Jeigu po tokios įžangos pasakytume, kad tai įvadas į tarptautinę mokslinę konferenciją, tikriausiai rastųsi ir vienas kitas rūškanas veidas – anokia naujiena, kai Vilniuje kone kasdien vyksta reikšmingi tarptautiniai renginiai. Kitas dalykas, jei kalbame apie habilituotą socialinių mokslų daktarę Meilę Lukšienę (1913–2009), Lietuvos pedagogę, edukologę, lietuvių literatūros tyrinėtoją, švietimo reformos 1988 m. pradininkę, „Tautinės mokyklos koncepcijos“ (1988 m.),

„Lietuvos švietimo koncepcijos“ (1992 m.) ir kitų švietimo strateginių dokumentų vieną iš svarbiausių autorių. Šiai Lietuvos didmoteri skirta valstybinė 2013 m. programa „100-osios Meilės Lukšienės metinės – UNESCO minima sukaktis“, o šios programos dalis buvo dvi dienos (balandžio 25–26 d.) vykusio tarptautinė mokslinė konferencija „Ugdymas kultūros ir žmogaus raidos kryžkelėse: Meilės Lukšienės pedagoginio palikimo įžvalgos praeičiai, dabarčiai, ateičiai“.

Lietuvos didmoterės

Meilės Lukšienės siekiai ir padaryti darbai, visuomeniniai užmojai skatina ją lyginti su rašytoja, pedagoge, visuomenės ir politikos veikėja Gabriele Petkevičaitė-Bite (1861–1943), nors skirtingas gyvenamasis metas kėlė joms skirtingas

tikslus ir reikalavo atitinkamų veiklos formų. O bendra tarp šių taurių Lietuvos moterų – giliai suvokta lietuvių moters inteligentės priedermė pirmiausia savo tautai: nelaukti ir nesidairyti į šalį, bet pačiai veikti, daryti tai, kas gal nuo tavęs vienos priklauso, nežiūrint į nepalankias sąlygas ir ne visada sėkmingai susiklostančias aplinkybes. Būdinga veiklioms natūroms ir ypatingo charakterio asmenybėms, kokios ir buvo šios mūsų tautos didmoterės.

G. Petkevičaitės-Bitės gyvenimo kryžius – jos fizinis neįgalumas, tačiau ją prisimindami galvojame ne apie negalias, o apie šios moters nuveiktus darbus, padarytą įtaką daugelio žmonių likimams ir šviesų idealizmą, stiprintą konkrečią ir labai prasmingą pedagoginę, kultūrinę, politinę ir visuomeninę veiklą. Gabrielės dvasia ir šiandien

gyva Panevėžyje, kur buvo lemta rašytojai gyventi prasmingiausius gyvenimo metus iki pat mirties.

Meilė Lukšienė buvo visai kitos fizinės sandoklos, tačiau santvarka padarė viską, kad talentinga mokslininkė būtų palaužta, sužlugdyta psichologiškai ir dvasiškai. Prisiminkime 1958-uosius, kai prasidėjo Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedros valymas nuo „nacionalistų“. Katedros vedėja Meilė Lukšienė ir trys katedros dėstytojos buvo pašalintos iš pareigų, turėjo palikti universitetą, nes pasirodė esančios pernelyg geros pedagogės ir mokslininkės, pamėgtos studentų, o tai jau atrodė pavojinga santvarkai ir imperinės valstybės siekiams. Iš laiko nuotolio matome, kad tvirtas asmenybės stuburas padeda išlikti net ir labai sudėtingomis totalitarinio režimo sąlygomis. Šiandien mums Meilė Lukšienė yra ne vien asmeninio išlikimo simbolis, bet Lietuvos švietimo sistemos pertvarkos svarbiausių principų kūrimo ir praktinio taikymo asmenybė, kurios idėjos tebėra gyvos, nežiūrint visų ligi šiol vykusių švietimo reformos zigzagų jau nepriklausomoje Lietuvoje. Drūtakamienė liepa gali išaugti tik iš sveikos sėklos.

Savo pačių pastangas vertindami kartais galime perlenkti lazda, bet tik ne šiuo atveju. 2004 m. Lietuvos švietimo reformos pradininkė Meilė Lukšienė apdovanota vienu garbingiausiu UNESCO COMENIUS medaliu. Jano Amoso Komenijaus medalis lietuviui įteiktas už laisvo, humaniško, atsakingo Lietuvos piliečio ugdymo idėją, palaikančią kultūrinę, humanistinę švietimo kryptį, įtvirtintą M. Lukšienės strateginiuose ir programiniuose dokumentuose. Propaguoja tautinę mokyklą į šią sąvoką M. Lukšienė įliejo kaip būtinybę jos demokratišką turinį. Į šiuos tikslus buvo atkreiptas dėmesys tarptautinėje erdvėje, UNESCO apdovanojimo tekste rasime parašytus šiuos žodžius: „Ponia Lukšienė yra europinio ir pasaulinio lygio mokslininkė ir asmenybė, reikšmingai prisidėjusi prie demokratinės visuomenės ir modernaus švietimo raidos“.

Iš šalies daugiau matyti, negu mes patys kartais sugebame deramai vertinti.

Tai ne vienintelis aukštas mokslininkės ir pedagogės įvertinimas. Lietuvoje 1989 m. M. Lukšienėi suteiktas nusipelnusios mokslo veikėjos vardas, 1994 m. apdovanota Gedimino 5-ojo laipsnio ordinu, 2003 m. Vytauto Didžiojo ordino Komandoro didžiuoju kryžiumi. Pagaliau ir jos 100-osioms gimimo metinėms skirtoji plataus masto UNESCO globojama tarptautinė konferencija yra mokslininkės asmenybės pripažinimo dar vienas reikšmingas įrodymas.

UNESCO globojama konferencija

Konferencijos globėjai – Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas dr. Vydas Gedvilas, Tarptautinė pedagogikos istorijos asociacija ir Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija. Dvi dienos – balandžio 25–26 d. LEU centriniuose rūmuose, bet ne vien juose, šurmuliavo konferencijos renginiai. Prasidėjo 25 d. rytą, kai eisena nuo LEU centrinių rūmų pajudėjo į Adomo Mickevičiaus gatvę Žvėryne – prie 19 nr. pažymėto namo buvo atidengta Meilės Lukšienės atminimo

■ Nukelta | 2 p.

TAUTINĖS MOKYKLOS KŪRĖJOS ATMINTIES ŽENKLAI (1)

„Tai pasaulinės reikšmės tyrinėtoja, kurios veikla mūsų šalį susiejo su pažangiausiomis švietimo naujovėmis“, – taip atidengdama atminimo lentą Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė apibūdino Meilės Lukšienės indėlį į Lietuvos švietimo raidą; šalia stovi Europos Parlamento narys prof. Vytautas Landsbergis, M. Lukšienės dukra habil. dr. Ingė Luošaitė, Lietuvos edukologijos universiteto rektorius profesorius Algirdas Gaižutis ir kiti iškilmės dalyviai

■ Atkelta iš 1 p.

lenta. Prie šio reikšmingo įvykio dar sugrįšime.

Po pietų pertraukos vyksmas persikėlė į LEU centrinius rūmus, kur vyko Meilei Lukšienei skirtos konferencijos plenarinis posėdis. Dalyvius sveikino LEU rektorius prof. Algirdas Gaižutis, konferencijos globėjas LR Seimo Pirmininkas dr. Vydas Gedvilas, LR Švietimo ir mokslo ministerijos kancleris Dainius Numgaudis, Vilniaus m. savivaldybės Švietimo skyriaus vedėjas Džeraldas Dagys, Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos pirmininkas dr. Romas Pakalnis. Latvijos universiteto ir Baltijos pedagogikos istorikų asociacijos vardu Vilniaus konferencijos dalyvius pasveikino dr. Erika Vugule, o Tarptautinės pedagogikos istorijos asociacijos (ISChE) prezidentas prof. dr. Ekhartas Fuchsas (Ekhart Fuchs) visus sveikino per interneto ryšį.

Pranešimų maratoną pradėjęs doc. dr. Antanas Krescencijus Stoškus bandė atsakyti į klausimus: „Po mūsų nebebus mūsų?“ (M. Lukšienė) Ar mes esame įgalūs Jai atsakyti? Prof. Algirdas Gaižutis gvildeno temą: „Kultūra kaip asmens, tautos, valstybės gyvastingumo laidas globalaus pasaulio sumaištyje. Meilės Lukšienės įžvalgos“. M. Lukšienės mokinys ir bendražygis doc. dr. Darius Kuolys gilinosi į temą „Ugdymas laisvei: Meilės Lukšienės programa“. Prof. habil. dr. Palmira Jucevičienė skaičiavo žingsnius, įvardytus temoje „Nuo pedagogikos iki edukologijos: Meilės Lukšienės įkvėpti“. Prof. habil. dr. Ona Tijiūnienė sugrąžino į laikus, kai Abiejų Tautų Respublika švietimo sistemos madas diktavo pavargusiai ir senstelėjusiai XVIII a. Europai; profesorės pranešimo tema – „Edukacinės komisijos veiklos ir jos palikimo pataisų demokratinė linkmė – Meilės Lukšienės mokslinių

tyrimų objektas“. Mokslinių pranešimų parodą užbaigė prof. habil. dr. Viktorija Daujotytė, sugrąžinusi klausytojus prie pirminės M. Lukšienės tyrinėjimų srities; profesorės pranešimo tema – „Literatūra kaip egzistencinis rūpestis“.

Pirmos dienos konferencijos darbą prasmingai užbaigė Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos gimnazistai. Jų teatro studija parengė sceninę kompoziciją „Skaitome Joną Biliūną“

medicinos institute įgijusi odontologijos specialybę 1904 m. iškėję už Jono Biliūno, su kuriuo nuo 1906 m. gyveno Zakopanėje. Ten ir palaidojo mirusį J. Biliūną. 1924 m. iškėję už dukros Meilės tėvo Stasio Matjošaičio-Esmaičio.

Balandžio 26 d. konferencija tęsėsi LEU – darbas vyko septyniuose sekcijose, o užbaigė apibendrinantis plenarinis posėdis. Tą pačią dieną Vilniaus

Jos darbai persmelkti tarnystės Lietuvai idėja

Grįžkime prie atminimo lentos Meilei Lukšienei atidengimo iškilmės Žvėryne, A. Mickevičiaus gatvėje. Ceremonijoje dalyvavo Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė, Europos Parlamento narys prof. Vytautas Landsbergis, švietimo ir mokslo ministras prof. dr. Dainius Pavalkis,

Lietuvos edukologijos universiteto rektorius prof. habil. dr. akademikas Algirdas Gaižutis, Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos pirmininkas dr. Romas Pakalnis, Meilės Lukšienės premijos laureatas Vilniaus Šv. Kristoforo gimnazijos mokytojas, direktoriaus pavaduotojas Ramūnas Skaudžius, Meilės Lukšienės dukra habil. dr. Ingė Luošaitė, sūnus dr. Rintis Luk-

ša, LEU akademinės bendruomenės nariai – profesoriai, dėstytojai ir studentai.

Pirmajai žodis buvo suteiktas JE Lietuvos Respublikos Prezidentei Daliai Grybauskaitei. Savo prakalboje Prezidentė išskyrė M. Lukšienę kaip ypatingą asmenybę, Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės narę, Nepriklausomos Lietuvos nacionalinės švietimo sistemos kūrėją, tautinės mokyklos idėjos autorę. Savo idėjomis ir darbais mokslininkė kūrė dabarties ir ateities Lietuvą. Tai pasaulinės reikšmės tyrinėtoja, kurios veikla

mūsų šalį susiejo su pažangiausiomis švietimo naujovėmis. Jos darbai persmelkti tarnystės Lietuvai idėja. Kad M. Lukšienės veikla peržengė Lietuvos ribas, įtikinamai rodo ir 2004 m. jai suteiktas UNESCO J. A. Komenskio medalis, o mokslininkės ir pedagogės šimtosios gimimo metinės šiemet įtrauktos į UNESCO minėtinų pasaulyje asmenybių ir datų sąrašą.

Prezidentė D. Grybauskaitė pabrėžė M. Lukšienės drąsą, išmintį ir jos kaip lituanistės bekompromisiškumą. Retą dieną ji praleisdavusi be įtempo darbo, gal todėl ji ir tapo Lietuvos švietimo kaitos viena iš svarbiausių iniciatorių. Jos suformuotas ugdymo idealas – pilietiškas, savarankiškai mąstantis ir kūrybingas žmogus, suvokiantis savo šalies istoriją, gimtosios kalbos svarbą ir gerbiantis šalia esantį žmogų. Šių idealų Prezidentė kvietė nepamiršti ir siekti, nes jie būtini kultūros ir valstybės kūrėjui. „Būtent apie tokią valstybę – kuriančią ir laisvą svajoją Meilė Lukšienė, tad žvelgdami į šią atminimo lentą pamąstykite, kiek jau esame padarę ir kiek daug dar privalome padaryti, kad Meilės Lukšienės svajonė taptų bendra mums visiems, vienyty visus lietuvius mūsų bendrai ateičiai“, – kalbėjo Prezidentė D. Grybauskaitė.

Tautinės mokyklos simbolis

Pritarimo aplodismentams nepasiekus ne pusės visų decibelų, kurių nusipelnė prakalba, Prezidentė ryžtingai pasinaudojo „improvizacine pauze“ ir paprašė žodį tarti Europos Parlamento narį, Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio lyderį prof. Vytautą Landsbergį. Ryžtingas ir pamatuotas sprendimas, nes atminimo lentos atidengimo programoje V. Landsbergio prakalba nebuvo numatyta. Beje, kaip neregūravo ir Prezidentės pavardė. Veikiausiai organizatoriai nebuvo tikri,

Lietuvos edukologijos universiteto rektorius Algirdas Gaižutis studentų būryje

(vadovė – aktorė Janina Matekonytė-Antanėlienė). Šią kompoziciją gimnazistai atliko kaip konferencijos renginį „Mokykla – Meilei Lukšienei“. Lieka priminti, kad Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazija – tai Meilės Lukšienės jaunystės mokykla, o J. Biliūnas gimnazistų teatro repertuare taip pat nėra atsitiktinis rašytojas. Mergautinė Meilutės Julijos Lukšienės pavardė – Matjošaitė. Jos tėvas Stasys Matjošaitis (1887–1949) – pedagogas, žurnalistas, literatas, kultūros ir politikos veikėjas. Mama – Julija Janulaitytė-Biliūnienė Matjošaitienė (1880–1978). Charkovo

universiteto (VU) centriniuose rūmuose į konferencijos darbą įsitraukė VU sekcija „Tautinė mokykla: Meilės Lukšienės idėjos istorija“. Jos baigiamojoje diskusijoje kartu su mokslininkais dalyvavo ir aktyviai reišėsi Vilniaus licėjaus ir Šv. Kristoforo gimnazijos gimnazistai. Lygia greta antrąją dieną konferencijos darbas vyko Vroclavo universitete, Lenkijoje, kur šio universiteto Pedagogikos instituto sekcijos darbo tema pavadinta „Meilės Lukšienės pedagoginis palikimas: apskritojto stalo diskusija *Šeima, namai ir ugdymas praityje, dabartyje ir ateityje*“.

kad sulauks šių aukštųjų svečių – tuo malonesnė staigmena.

Profesorius V. Landsbergis pasidalijo prisiminimais, nes jam yra tekę bendrauti su M. Lukšiene, taip pat buvoti šiame name A. Mickevičiaus g. 19. Prisiminė profesorius ir čia gyvenusį Meilės Lukšienės vyrą Kazimierą Lukšą (1906–1983), aukštą ekonominių ryšių pareigūną, Lietuvos banko atsakingą darbuotoją Pirmojoje nepriklausomos Lietuvos Respublikoje. 1940–1970 m. K. Lukša Vilniaus universitete dėstė balanso mokslo, ekonominės analizės

Irena Kostkevičiūtė, Aurelija Rabačiauskaitė ir Vanda Zaborskaitė, taip pat pašalintas Vilniaus universiteto rektorius Jonas Bulavas. Nukentėjusios pedagogės rado priebėgą kitose mokslo institucijose. M. Lukšienė pradėjo dirbti Mokyklų mokslinio tyrimo institute², tyrinėjo švietimo ir pedagogikos istoriją. Šiame Pedagogikos institute M. Lukšienė su bendraminčiais 1988 m. formulavo švietimo reformos būtinybę, kūrė strateginius Lietuvos švietimo dokumentus. Taigi literatūros tyrinėtoja tapo Lietuvos mokyklos,

Atminimo lentos – dvasiniai miesto muziejai

Lietuvos edukologijos universiteto rektorius akad. Algirdas Gaižutis siūstą saulę, nors sinoptikai vienu balsu žadėjo lietu. Rektorių linkėjo studentams įsiminti šią prasmingą dieną, o atidengiamą Meilės Lukšienės atminimo lentą pavadino dar vienu mūsų sostinės dvasios muziejumi, saugančiu tautos atmintį. Žvelgiant į A. Mickevičiaus g. 19 namą kiekvieno atmintyje iškilis daug žinomų ir ligi tol nežinomų asmenybių. Užtektų prisiminti šiame name Kazimiero ir Meilės Lukšų išaugintą šeimą, savo gyvenimo būdu ir darbais nuolat liudijančią nepakartojamą darną. Rektorių prisipažino, kad apie šią šeimą, nuostabius vaikus ir jų palikuonis be pasigėrėjimo negali galvoti.

Įsiterpsime į rektoriaus prakalbą ir atkreipsime dėmesį į gerokai anksčiau ant šio pastato sienos atsiradusią atminimo lentą skirtą Vaclovui Žadeikai. Tai Lietuvos kariuomenės vienas iš kūrėjų, savanoris, Lietuvos karaliaus Mindaugo 4-ojo pėstininkų pulko vadas, Generalinio štabo pulkininkas, šiame name gyvenęs 1940–1941 metais. 1943 m. žuvo Taišeto lageryje, Sibire.

Taigi namas Žvėryne saugo įžymių žmonių gyvenimo istorijas.

A. Gaižutis pasidžiaugė, kad dabartiniai studentai, būsimieji Lietuvos pedagogai ir švietėjai dalyvaus N. Lukšienės 100-mečiui skirtoje tarptautinėje konferencijoje, išgars ne vien geria-

Turime analizuoti mokslininkės tyrimus, toliau plėtoti jos supratimą apie lietuvišką mokyklą, priimdami laikmečio iššūkius, kuriuos atneša kompiuterija, daugiakalbystės idėjos Europos Sąjungoje ir kiti pokyčiai. Turime M. Lukšienės sukurtą idėjų ir tyrimų bazę, į kurią galime sėkmingai remtis – tai patikima mūsų veiklos atspara.

Atminties ir vilties metai

2010 m. Švietimo ir mokslo ministerija įsteigė Meilės Lukšienės premiją pedagogams (iki 35 metų) už demokratiškumo, bendruomeniškumo, tautiškumo, humanizmo, kūrybiškumo idėjų įgyvendinimą ir sklaidą. Pirmuoju laureatu tapo Kauno šv. Mato vidurinės mokyklos matematikos ir informatikos mokytojas Vygantas Kornejevas. 2011 m. šia premija pagerbtas Vilniaus šv. Kristoforo gimnazijos chemijos mokytojas, direktoriaus pavaduotojas ugdymui ir studijuojantis Vilniaus universiteto chemijos doktorantūroje Ramūnas Skaudžius. Savo prakalboje jis prisipažino, kad Meilės Lukšienės mintimis kiek daugiau pradėjo domėtis tik tapęs mokytoju. Bemat pajuto, kad jos raštuose įkūnytos tikrosios vertybės – moralė, pilietiškumas, laisvė, teisingumas, kultūra, tautiškumas. Bene didžiausią įspūdį R. Skaudžiui padarė M. Lukšienės kolegų prisiminimai apie savo bendradarbę: ji visada sakydavo tiesą, tą sugebėjo net ir sudėtingiausiomis aplinkybėmis.

Maža nepamiršti Meilės Lukšienės, turime ja didžiuotis. R. Skaudžius patikino, kad prie šio namo su atminimo

kės dukra habil. dr. Ingė Lukšaitė. Ji dėkojo susirinkusiems už tai, kad per visus tuos metus jos Mama nebuvo pamiršta, daugybė žmonių dirbo nuosekliai, nematomai, rūpestingai, bandydami išlaikyti tai, kas jos buvo padaryta. I. Lukšaitė dėkojo ne vien aukščiausiems valstybės vadovams ir pareigūnams, bet ir jos mamos bendradarbiams, kurie šiandien dirba išsibarstę po daugelį institucijų – tai jie pirmieji suvokė padaryto darbo esmę ir vertę. Anot I. Lukšaitės, visa tai nėra taip lengvai parodoma. Mokyklos reformos esmė buvo sumąstyta daugelio žmonių pastangomis ir priimta širdimi: tai humanistinės, demokratinės, pilietinės, tautinės mokyklos statyba ir kartu labai savarankiškai mąstančio ir savo tėvynę mylinčio žmogaus ugdymas. Laikas nepaprastai greit keičiasi, iškelia naujų iššūkių ir pavojų, todėl tas ugdymas labai sudėtingas. Išlaikyti šio siekio kryptį, anot I. Lukšaitės, gali padėti ir šie M. Lukšienės minėjimo metai. Gera proga apmąstyti ir permąstyti, atrinkti, kas būtiniausia šiandienos žmogui. 1988 m. ir 1990 m. dar nebuvo daugelio šių dienų iššūkių, tad mums tenka eiti visiškai naujais ir nenumatytais pavojų ir išbandymų laukais. Laimė, yra institucija – Lietuvos edukologijos universitetas, ėmęs nuosekliai ir ramiai tą darbą dirbti, tad šie M. Lukšienės metai yra ne tik atminties, bet ir vilties metai. Turime susiburti ir padaryti geriausia, ką visi savo veikloje sugebame, – šiais žodžiais savo kalbą užbaigė Ingė Lukšaitė.

Toliau Prezidentė D. Grybauskaitė buvo pakviesta nufotografuoti

Meilei Lukšienei skirtos atminimo lentos atidengimo ceremonijoje dalyvavo ir Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos gimnazistai Paulius Mičėnas, Gabrielė Monika Žemaitytė, Agnė Keršulytė ir Andrius Morkūnas

ir užsienio prekybos kursas, 1945–1946 m. buvo Ekonomikos fakulteto dekanas. V. Landsbergiui didelį išpūdį paliko K. Lukšos pasakojimai apie nepriklausomos Lietuvos ekonomikos pasiekimų įtvirtinimą tarptautinėse rinkose. Atkaklaus darbo ir sumanumo dėka pasiekta, kad Lietuvos verslas, ypač žemės ūkio produkcijos gamyboje ir tarptautinėje prekyboje buvo aukštai vertinamas, lenkė kaimyninių šalių laimėjimus. Lietuva sparčiai žengė europietiško gyvenimo keliu, bet šios pastangos buvo brutaliai nutrauktos svetimų valstybės karinėmis priemonėmis.

Papildant profesorių pridursime, kad K. Lukšos ir jo bendraminčių pastangomis 1958 m. prie Liaudies ūkio tarybos įkurta pirmoji Baltijos respublikose Matematinė ekonominių metodų taikymo laboratorija, 1966 m. Vilniaus universitete buvo pradėti rengti ekonominės kibernetikos specialistai, o 1967 m. prie Prekybos ekonomikos katedros įsteigta Tarptautinė mokslo tyrimo laboratorija. Kadangi K. Lukša nebuvo LKP narys, tad negalėjo iškilti į aukštąs pareigas, netapo profesoriumi (nors dar 1941 m. jam buvo suteiktas docento pedagoginis vardas). Vis dėlto jo nuopelnų sunku buvo nepastebėti, 1966 m. jam suteiktas LTSR nusipelnusio ekonomisto vardas.

Visa tai pravartu žinoti, norint suprasti, kokių tėvų šeimoje ir aplinkoje išaugo dvi puikios dukros – habil. dr. Ingė Lukšaitė ir vargonininkė Giedrė Lukšaitė-Mrazkova, Prahos mūzų menų akademijos profesorė, o sūnus Rimtis Lukša taip pat tapo mokslų daktaru.

V. Landsbergis prisiminė ir juodą Vilniaus universiteto istorijos puslapį, kai nuo „nacionalistų“ 1958 m. buvo pradėta „valyti“ Lietuvos literatūros katedra¹. Atleistas iš pareigų keturios pedagogės, mokslininkės: katedros vedėja Meilė Lukšienė, dėstytojos

švietimo ir pedagogikos tyrinėtoja, kurios viena svarbiausių šios srities knygų – 1983 m. išleista „Lietuvos mokyklos ir pedagoginės minties istorijos bruožai“.

Faktiškai tai buvo taikaus, bet atviro ir nepalaužiamo tautos pasipriešinimo išraiška. Tarp žymiausių to taikaus pasipriešinimo pavyzdžių V. Landsbergis paminėjo „Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką“ (1972–1989 m.), bet iškilį veiklą priklausė ir M. Lukšienei. Tomis sąlygomis istorijos paminklų ir istorinės tiesos gynimas buvo tiesiausias kelias, atvedęs tautos aktyviausią dalį į Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio veiklą. Visa tai buvo įmanoma tokių asmenybių kaip M. Lukšienė dėka. Ji rodė pavyzdį ne tik kaip mokslininkė, bet buvo ir moralinis autoritetas, pavyzdingo gyvenimo ir pamatinių principų laikymosi sėkmingas žmogus. Kartu tai buvo ir grynai moteriškos veiklos kelias, kuris V. Landsbergiui asocijuojasi su garsiaja skulptoriaus Petro Rimšos skulptūra „Lietuvos mokykla“: prie ratelio verpianti motina moko savo sūnelį skaityti. Kuriant šią skulptūrą – nuostabų paminklų Lietuvos Motinai – P. Rimšai pozavo jo mama Magdalena Rimšienė, o į Lietuvos meno istoriją skulptūra įauga kaip lietuvių Tautinės mokyklos simbolis. Ar ne tokiu simboliu mums yra ir tautinės mokyklos koncepcijos viena ir svarbiausių autorių – Meilė Lukšienė?

LR Švietimo ir mokslo ministras prof. dr. Dainius Pavalkis ir Europos Parlamento narys prof. Vytautas Landsbergis po atminimo lentos Meilei Lukšienei atidengimo ceremonijos

sių Lietuvos pedagogų ir mokslininkų, bet ir svečių iš daugelio užsienio šalių pranešimus. Rektorių linkėjo, kad ir M. Lukšienės mintys pasiektų ne tik studentų protus, bet ir širdis.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras prof. dr. Dainius Pavalkis atkreipė dėmesį, kad Meilė Lukšienė niekada neužėmė jokių oficialių aukštųjų postų, bet tai nesutrūkdė jai paveikti šaliai lemtingų pokyčių eigas, tapti tautinės mokyklos koncepcijos kūrėja, švietimo reformos pirmtake. Pasaulis keičiasi labai dinamiškai, todėl atsiremami į M. Lukšienės darbus ir pasaulėžiūrą, anot ministro, turime suvokti, kad šiandieninė pedagogika įmanoma tik drauge su giliu literatūros ir kultūros suvokimu.

lenta jis dar ne kartą ateis su savo mokiniais ir savo šeima, pasakos apie moterį, savo darbais išgarsinusią Lietuvos vardą. Ji visados mąstė, ką dar galima daugiau padaryti Lietuvos mokyklai, švietimui, todėl ir mums tiktų laikytis šios nuostatos: ką dar galime padaryti savo šeimai, šaliai ir jos žmonėms.

Ceremonijos vedėja pakvietė LR Prezidentę Dalią Grybauskaitę ir Lietuvos edukologijos universiteto rektorių Algirdą Gaižutį atidengti Meilės Lukšienės atminimo lentą. Skambant birbynės garsams procedūra užtruko vos akimirką – susirinkusieji aplodismentais pasitiko atidengtą M. Lukšienės atminimo lentą.

M. Lukšienės šeimos ir plačios giminės vardu žodį tarė mokslinink-

prie M. Lukšienės atminimo lentos su mokslininkės ir pedagogės šeimos nariais.

Gediminas Zemlickas

¹ Pretekstas apkaltinti Vilniaus universiteto Lietuvos literatūros katedrą buvo studentų reakcija į 1956 m. Vengrijos sukilimą – išleistas studentų kūrybos almanachas. Dalis studentų buvo pašalinti iš universiteto, vieni buvo išsiųsti į sovietų armiją, kiti į lagerius. – G. Z. past.

² Vėliau šis institutas pertvarkytas į Pedagogikos mokslinio tyrimo institutą, dar vėliau į Pedagogikos institutą, kurį reorganizavo 2001 m. įkurtas Švietimo plėtotos centras. – G. Z. past.

KRAŠTIETIS

ŽIEMGALOS LYGUMŲ VĖJŲ IŠSŪPUOTAS

Jonas IVANAUSKAS

Šiemet sukanka 195 metai, kai Anapilin (1818 m.) iškeliavo garbus Rusijos imperijos karys, feldmaršalas Michailas Barklajus de Tolis.

Kalbant apie būsimąjį karvedį būtina prisiminti, kad XVIII a. tarp kilmingųjų vyravo atitinkama lavinimosi sistema: be gero elgesio ir aristokratiškų manierų bei laikysenos vaikai buvo mokomi prancūzų ir antikinų kalbų ir kitų mokslų, būtinų tam tikram bendros kultūros lygiui įgyti. Atsakingai parinkti išsilavinę korepetitoriai ir mokytojai dvaruose ruošė jaunimą universitetų auditorijoms, nes studijos užsienyje, kaip ir šandien, buvo garbės ir prestižo reikalas. Užtekdamo kelerius metus klausyti paskaitų, studijuoti to meto garsiausiose universitetuose, kadangi vėliau gaunant atsakingą postą nebuvo labai griežtai reikalaujama aukštojo mokslo baigimo diplomo. Pareigas nulemdavo ne diplomai, bet priklausomybė atitinkamam luomui.

Baltijos regiono diduomenės vokiečiai ar suvokieję dvarininkai daug dėmesio skyrė vokiečių kultūrai, jie įgydavo gan gerą išsilavinimą, taip pat diplomatinės ir karinės tarnybos patyrimą. Jie suvokė Rusijos imperijos geopolitines nuotakas ir sugebėjo palaikyti glaudžius ryšius su Sankt Peterburgo Imperatoriaus dvaru, visuomet suspėdavo atrasti sau naujų galimybių.

Lietuviškosios Žiemgalos krašte XVIII a. pab.–XIX a. pr. gyveno dvi išskirtinės Europinio ryškumo asmenybės. Viena jų – Teodoras Grothusas (Theodor von Grothuß, 1785–1822). Apie jį daug ir išsamiai rašyta. Antroji ryški asmenybė – karvedys, feldmaršalas Michailas Barklajus de Tolis. Jam dėmesio skiriama mažiau. Nežiūrint į tai, Žiemgalos krašte, Pakruojo rajone, Pamūšio gyvenvietėje yra išlikę Barklajų de Tolių giminės dvaro pastatai.

Prieš pradėdant pasakojimą apie kariškį Michailą Barklajų de Tolį pateiksime keletą buvusio pavaldinio generolo Aleksejaus Petrovičiaus Jermolovo minčių: „...Išsimokslinęs, šviesaus proto, pozityviai mąstantis, kruopštus darbuose, kantriai ir rūpestingai atliekantis jam patikėtus darbus, nebijantis atsakomybės, ignoruojantis pavojų, bebaimis. Geros sielos, tolerantiškas, dėmesingas kitų darbams...“

Tai, sakyčiau, Žiemgalos lygumų krašte augusio žmogaus apibūdinimas, tegul ir nekalbėjusio lietuviškai, bet perėmusio visas išskirtines ir teigiamas to krašto savybes.

Michailas Barklajus de Tolis

Michailas Barklajus de Tolis (Barclay de Tolly), kilęs iš škotų giminės, kurios dalis septynioliktame šimtmeatyje pasitraukė iš Škotijos į Livoniją po to, kai O. Kromvelis Anglijoje įvedė diktatūrą. Būsimasis karvedys gimė Lietuvoje, Pamūšyje (Pakruojo r.). Jo tėvas – Veinholdas Gotthardas Barklajus de Tolis (Weinhold Gotthard Barclay de Tolly, 1734–1781), rusiškuose šaltiniuose rašomas slaviškas vardas Bogdanas. Jis iš Rusijos Imperijos armijos buvo išleistas į atsargą turėdamas poručiko karinį laipsnį, o už tarnybą suteiktas Rusijos imperijos bajoro titulas. Motina – Margarita Elizabetė fon Smiten (Margaretha Elisabeth von Smitten, 1733–1771), kilusi iš švedų dvarininkų šeimos, turėjusios giminės dvarą Beklo-

re, netoli nuo Valgos miesto, dabar tai Jygejiestės miestelis Estijoje.

Michailas Barklajus de Tolis gimė 1761 m. gruodžio 24 d., Pamūšyje, dabartiniame Pakruojo rajone, pakrikštytas Žeimelio evangelikų liuteronų bažnyčioje. 1791 m. M. Barklajus de Tolis vedė savo pusseserę Agnietę Eleną fon Smiten (1770–1827). Jiems gimė sūnus Ernestas Magnusas (Maksimas) Barklajus de Tolis (1798–1871), būsimasis Rusijos imperijos armijos pulkininkas.

kariuomenei 1813–1814 m. kare su Prancūzija.

Tarnyba Rusijos imperijos armijoje

1776 m. pradėjo tarnauti Rusijos imperijos Pskovo karabinierių pulke. Neaukšta Barklajaus de Tolio kilmė trukdė kilti karjeros laiptais karinėje tarnyboje, jam prireikė daugiau nei dvidešimt metų, kad užsitarnautų pulkininko laipsnį. 1805 m. jau bū-

dami parašė atsistatydinimo prašymus.

Buvimas Suomijos generaliniu gubernatoriumi Barklajui de Toliui suteikė galimybę pakilti dar aukščiau karjeros laiptais. Nuo 1810 m. sausio 18 d. iki 1812 m. rugpjūčio 24 d. jis užima Rusijos karo ministro postą. Daug dėmesio skyrė armijos sustiprinimui, vadovavo leidiniui „Gausios veikiančiosios armijos nuostatai“ („Учреждения для управления большой действующей армией“),

jamais karo ministro Barklajaus de Tolio ir turinčios apie 130 tūkst. karių, vyriausioji būstinė buvo Vilniuje. Čia taip pat stovėjo imperatoriaus Aleksandro I gvardija. Pirmosios Vakarų armijos korpusai buvo išdėstyti po Lietuvą nuo Raseinių iki Lydos. Spaudžiama galingsnių Napoleono karinių pajėgų, Barklajaus de Tolio armija buvo priversta trauktis.

Palikdamas Vilnių, jis išleido atsisauskimą, pranešdamas Vilniaus gyventojams, kad armija kurią laiką paliks Vilnių ir pasitrauks į Rusijos imperijos gilumą; atsisauskimas ragino gyventojus išlaikyti rimtį ir ištikimybę imperatoriui Aleksandrui I. Vengdama susidūrimų su Napoleono vadovaujama Prancūzijos kariuomene, Pirmoji Vakarų armija traukėsi į Rusijos gilumą, ir tokiu būdu išsaugodama pagrindines Rusijos kariuomenės jėgas. Priverstinis atsitraukimas armijoje ir šalyje sukėlė nepasitenkinimą, todėl Pirmoji Vakarų armija rugpjūčio pradžioje prie Smolensko sujungiami su infanterijos generolo P. Bagrationo (1765–1812) vadovaujama Antrąja Vakarų armija. 1812 m. rugpjūčio 29 d. visoms karinėms pajėgoms buvo paskirtas generolas feldmaršalas M. Kutuzovas (1745–1813). Borodino mūšio metu Barklajus de Tolis vadovavo rusų karių dešiniajam sparnui ir centrui, didvyriškai elgėsi ir sumaniai vadovavo kariams. Liudininkai tvirtino, kad generolas Barklajus de Tolis tame mūšyje sąmoningai nesisaugojo prieš ugnies, jam sunku buvo patirti tylų smerkimą iš kariškių ir iš visuomenės. Iki Borodino mūšio kariniai daliniai atsisakė sveikinti Barklajų de Tolį, laikydami jį pagrindiniu pralaimėjimų prie Vitebsko ir Smolensko kaltininku. Liudininkai perdavė, kad Borodino mūšio dieną Barklajus de Tolis pakeitė net penkis

žirgus, kurie buvo nukauti ar sužeisti. Nežiūrint į tai, jis ryžtingai siekė stratinio atsitraukimo. Kariniame pasitarime Filiuose pasisakė už pasitraukimą iš Maskvos. Apie tai jis rugsėjo 11 (23) d. rašė laiške žmonai: „Kuo visa tai nesibaigtų, aš tvirtai įsitikinęs, kad padariau visa, kas įmanoma, kad būtų išsaugota valstybė, ir jeigu Jo Didenybė dar turi armiją, galinčią grasinti priešui sutriuškiniu, tai – mano nuopelnas. Po daugybės aršių mūšių, per kuriuos aš sulaukiau priešų ir sudaviau jam triuškinančių smūgių, man teko armiją perduoti feldmaršalui Kutuzovui. Jis perėmė vadovavimą, kai armija buvo pajėgi susiremti su bet kokio galingumo priešū. Aš ją perdaviau tokiu momentu, kai pats buvau tvirtai pasiryžęs palankiomis sąlygomis laukti priešų atakos, ir buvau įsitikinęs, kad atlaikysime tą ataką... Jeigu Borodino mūšyje armija nebuvo visiškai ir galutinai sutriuškinta, tai – mano nuopelnas, ir šis mano įsitikinimas guos mane iki paskutinės gyvenimo minutės“.

Po armijos feldmaršalo Kutuzovo įvykdytos reorganizacijos generolas Barklajus de Tolis pateko į dviprasmišką padėtį, nes faktiškai buvo nušalintas nuo vadovavimo.

Paminklas feldmaršalui Michailui Barklajui de Toliui Rygoje pastatytas 1913 metais, skulptorius Vilhelmas Vanšneideris (vok. Wandschneider Wilhelm 1866–1942 m.).

Feldmaršalas Michailas Barklajus de Tolis. 1829 m. jį nutapė anglų dailininkas Džordžas Dou (George Dawe, 1781–1829 m.). Paveikslas kabo Sankt Peterburgo Valstybinio Ermitažo muziejaus Karo galerijoje. Dž. Dou 1819–1829 m. dirbo Sankt Peterburge

Ernestas Magnus Barklajus de Tolis buvo du kartus vedęs. Nei su pirmą, nei su antrą žmona vaikų neturėjo. Po sūnaus kunigaikščio Ernesto Magnuso mirties kunigaikščio titulas perėjo sūnėnui Aleksandrui Magnusui Frydrichui Veimarui, gimusiam 1824 metais.

M. Barklajus de Tolis mirė 1818 m. gegužės 26 d. Gesviečių dvare, netoli Instenburgo (Įsrutis, dabar – Černiachovskas, Kaliningrado sr., Rusija). Palaidotas Bekloro dvare (Jygejiestė, Estija). Karvedžiui pastatyti paminklai Sankt Peterburge, Maskvoje, Rygoje ir Tartu.

Michailas Barklajus de Tolis nuo 1815 m. kunigaikštis, carinės Rusijos imperijos karys, vėliau Rusijos armijos feldmaršalas. Dalyvavo daugelyje Rusijos karų: su Osmanų imperija (1787–1781 m.), Švedija (1788–1790 m.), Prancūzija (1806–1807 m.). Buvo Suomijos generalgubernatorius. 1810–1812 m. – Rusijos karo ministras. 1812 m. karo su Prancūzija metu buvo Rusijos kariuomenės Pirmosios Vakarų armijos vadas. Vengdamas susidūrimo su Prancūzijos imperatoriaus Napoleono vadovaujama Prancūzijos kariuomene, pasitraukė į Rusijos gilumą, ir tokiu būdu išsaugojo pagrindines Rusijos kariuomenės jėgas. Vadovavo Rusijos ir Prūsijos jungtinei

damas generolas majoras, dalyvavo Austerlico mūšyje. Kare su Napoleonu 1806–1807 m. vadovavo divizijai, pasižymėjo mūšyje prie Preišiš–Eilau. Mūšio metu buvo sunkiai sužeista dešinė ranka – sutrupintas kaulas, todėl Barklajus de Tolis buvo priverstas palikti armiją dėl ilgalaikio gydymosi. Jo didvyriškumas įvertintas dviem ordiniais ir generolo leitenanto laipsniu.

Rusų–švedų kare 1808–1809 m. korpusas, kuriam vadovavo Barklajus de Tolis, žiemos metu persikėlė per Kvarkeno sąsiaurį, taip priversdamas švedus susėsti prie derybų stalo. 1809 m. kovą Michailui Barklajui de Toliui suteikiamas infanterijos generolo laipsnis ir jis paskiriamas vyriausiuoju Suomijos armijos vadu, o pasirašius taikos sutartį paskiriamas naujai įgytos Suomijos krašto generaliniu gubernatoriumi ir apdovanojamas Šv. Aleksandro Nevskio ordinu. 1809 m. Rusijos imperijos armijoje buvo 61 generolas leitenantas. Barklajus de Tolis šiame sąraše buvo 47-as. Kai Rusijos imperatorius Aleksandras I (1777–1825) jam suteikė infanterijos generolo laipsnį, likusieji 46 pasijautė įžeisti ir aukštuosiuose armijos sluoksniuose kilo nepasitenkinimas, buvo apkaltamas „išsišokėlis“ Barklajus de Tolis, o kai kurie kariškiai protestuo-

kuriame buvo nurodomos aukščiausią vadų teisės ir pareigos bei lauko štabo sudėtis. Įvedė korpusinį armijos organizavimą ir naujus karinius statusus, pasiekė, kad būtų patobulintas karinis parengimas ir aprūpinimas, padidintas tarnaujantių armijoje kariškių skaičius ir pradėta naujų tvirtovių statyba.

Didysis tėvynės karas 1812 m.

Barklajus de Tolis paruošė karinį planą atvejui, jei įsiveržtų Napoleono armija. Plane buvo numatytas strateginis atsitraukimas Volgos upės kryptimi. Tačiau imperatorius Aleksandras I to plano nepatvirtino.

Barklajaus de Tolio vaidmens 1812 m. kare įvertinimą daug kuo veikė imperatoriaus rūmų „rusų partijos“ nuostata: jie Barklajų de Tolį laikė „vokiečiu“ ir reikalavo nušalinti jį nuo vyriausiojo karo vado posto. Dvarininkija nebuvo sužavėta „išdegintos žemės“ taktika, kurią Barklajus de Tolis buvo priverstas panaudoti gynybinėje kovoje su daug stipresne Napoleono armija.

1812 m. Tėvynės karo pradžioje Barklajus de Tolis vadovavo Pirmajai Vakarų armijai, sukoncentruotai Lietuvoje. Prasidėjus Napoleono armijos žygiui per Lietuvą, didžiausios rusų – Pirmosios Vakarų armijos, vadovau-

TECHNINĖ KŪRYBA

Kelią įveikia einantis (3)

Pabaiga, pradžia Nr. 5, 8.

Gyvenimas nestovi vietoje. Taip trumpai galima apibūdinti Evaldo PABRĖŽOS kūrybinį gyvenimą. Neseniai su kolega Jonu Jonuška įvedu įkūrė UAB „Integrated Optics“, bet jau galima kalbėti ir apie pirmuosius to bendradarbiavimo rezultatus. Evaldą Pabrėžą esame gan išsamiai pristatę kaip išradimų aprašymo ir patentinių reikalų žinovą – apie tai jis vedė mokymus įterptųjų sistemų mokymų dalyviams. Visa tai galima perskaityti ir pokalbyje su E. Pabrėža, kuris išspausdintas internetiniame leidinyje „Įterptinės sistemos“. Šiame pašnekesyje E. Pabrėžą kalbiname kaip „Integrated Optics“ bendrovės generalinį direktorių.

Mokslo Lietuva. Gerbiamasis Evaldai, Jūs su kolega Jonu Jonuška kuriamame lazeryje naudojate įterptąsias sistemas. Gal apie šį bendrą techninės kūrybos vaisių žodį kita pasakytumėte?

Evaldas Pabrėža. Jau pristatėme besidomintiems savo kuriamo lazeryo prototipą. Tai bus geltonos spinduliuotės lazeris, 593 nm (nanometrų) bangos ilgio. Jo dydis šiek tiek mažesnis nei degtukų dėžutės. Būtent dydžio parametru planuojame labiausiai nustebinti pasaulį. Pvz., artimiausias konkurentas – švedų geltonas lazeris yra bent aštuonis kartus didesnio tūrio nei mūsų. Esu tikras, kad lazerį bus patogu taikyti dermatologijoje, gaminant rankoje telpančius odos terapijos prietaisus. Geltonai oranžinę spinduliuotę gerai sugeria kraujyje esantis hemoglobinas, tad ji tinkama šalinti tinklines kraujagysles ar vyno dėmes (įgimtas odos kraujagyslių apsigimimas, raudona ar melsvoka odos dėmė).

Kitas gan egzotiškas tokio tipo lazeryo taikymas: turint pakankamai galingą lazerį ir nukreipus jį 20–21 km aukštį galima sužadinti virš žemės esantį natrio garų sluoksnį – sužimba dirbtinė geltona „žvaigždė“.

ML. O kam to reikia? Naujųjų metų naktį šalia kinių fejerverkų uždegti dar ir lietuvišką „žvaigždę“?

E. Pabrėža. Pasulyje tai daroma ir pragmatiškais sumetimais, pvz., siekiant suderinti teleskopų optiką. Žinant, kokiame aukštyje ta „žvaigždė“ užsižiebia, pagal tai derinama optika.

Mes patys į savo gaminio taikymus nesivelsime, per daug jėgų ir laiko tam nenorime eikvoti, kadangi norime gaminti ir kurti naujus lazerinius šaltinius. Jau esame gavę išankstinių užklausimų apie šį mūsų būsimą gaminį iš JAV, Izraelio. Tie, kurie domisi, veikiausiai turi savų sumanymų dėl

mūsų lazeryo pritaikymo.

ML. Užsiminėte, kad esate pasiryžę kurti ir naujus lazerius. Gal jau turite konkrečių sumanymų? Žinoma, jei paviešinus nesukelsite konkurentų pernelyg aktyvius susidomėjimo.

E. Pabrėža. Turime numatę gaminti impulsinį pikosekundinį lazerį, kuris taip pat turėtų tilpti delne (kartu su elektronika). Mažos galios versija galėtų būti pritaikoma, pvz., bepiločiuose lėktuvuose, kurie naudojami žvalgyti didelę teritoriją, lazeriu atliekant 3D skenavimus. Galima gauti sudėtingo reljefo ar kitų objektų matavimus. Siunčiamas šviesos impulsas atspindi nuo kliūtis ir yra registruojamas laikas, per kurį šviesa nusklido iki kliūtis ir grįžo atgal iki detektoriaus, kartu nustatomas atstumas iki objekto. Skenuojant galima gauti daug taškų ir objekto formą, o tai reikalinga norint atkurti gaminamos detalės, skulptūros, pastato ar kito darinio prototipo tikslią formą. Vokiečiai panašius dalykus – bepiločius lėktuvus – naudoja miško pramonės reikmėms, skenuoja išstisus

miškų plotus. Suprantama, šioms tikslams naudojami atitinkamos galios lazeriai ir tai skamba kaip gera niša mums.

ML. Labai patraukli priemonė, kuriant parodų stendus, reklamuojant savo gaminius ir pan.

E. Pabrėža. Išties kuriant kompiuterinius modelius, atliekant erdvinis matavimus atsiveria puikios galimybės, o reklamos srityje tai tiesiog nepakeičiama kūrybos priemonė.

ML. Iš kur semiatės savo darbams idėjų?

E. Pabrėža. Daug priklauso nuo to, kokie žmonės dirba mūsų aplinkoje ir su kuo bendradarbiaujame. Vieni turi idėjų, kaip lazerį pagaminti, kiti žino, kaip jį pritaikyti ir komercializuoti, licencijuoti patentą ir pan. Manau, svarbu surengti ir tokio tipo seminarą, kuriame būtų aptariama, kaip užpatentavus idėją, techninį sprendimą ar gaminį būtų galima jį komercializuoti, gauti materialios naudos. Lietuvoje mokslininkai vis dar per daug atsargiai ar kartais net tingiai žiūri į sukurtų technologijų komercializavimą. Norėčiau prisidėti prie šio požiūrio kitimo. Dabar kiek

Vienas įterptųjų sistemų projekte vykdomų mokymų lektorius Evaldas Pabrėža

rių bendrovių ir gali atrodyti, kad naujiems entuziastams nėra paprasta rasti savo nišą, kur įsiterpti. Tačiau gyvenimas rodo: kuo daugiau tų bendrovių, tuo daugiau ir naujų galimybių.

E. Pabrėža. Nusistovėjo keletas lazeryų konstrukcijų ir keletas optinių schemų, kurias tos bendrovės tobulina ir jų pagrindu kuria lazerius, o esmingai naujo žingsnio ir nepadaroma. Blogiausia, kai atsiranda rutina: ką čia naujo besugalvosi, kai galima patobulinti patikrintas ir gerai veikiančias schemas...

Dabar mes dar nesame jokie autoritetai Lietuvos lazeryų bendruomenėje, tačiau reikia tikėtis, kad sukūrus produktus ir pradėjus juos pardavinėti,

E. Pabrėža. Kelerius metus padirbėjęs patentų srityje pradėjau dirbti bendrovėje „Altechna“. Dirbau komercializuodamas įvairias technologijas, taikymus ir teikiant laboratorines paslaugas. Šalia to dirbau patentavimo darbus, pavyko užmegzti ryšių su lazeryų kūrėjais ir žinovais. Baigėsi tuo, kad su bendraminčiu Jonu Jonuška įsteigėme lazeryų bendrovę „Integrated

kitos kompanijos pajus poreikį su mumis bendradarbiauti. Šiuo klausimu esame patriotai – jei tik įmanoma, norime, kad kartu su mumis naudosis iš mūsų išradimų gautų ir kitos Lietuvos lazeryų bendrovės, kurios atliktų platintojo, taikymų laboratorijos ar integratoriaus vaidmenį.

Maždaug kas 5–8 metus lazeryų srityje atrandamos naujovės, bet tai

Evaldas Pabrėža (centre) kartu su mokymų dalyviais

Mieli „Mokslo Lietuvos“ skaitytojai,

kviečiame prenumeruoti „Mokslo Lietuvą“ pašto skyriuose ir internete 2013-iems metams: mokslo visuomenės informacija Jus pasiekis greičiau ir operatyviau negu laukiant internetinio laikraščio varianto.

Prenumeratos kaina: 1 mėn. – 9,19 Lt, 3 mėn. – 27,55 Lt, 6 mėn. – 55,08 Lt, 11 mėn. – 100, 98 Lt.

žinau sėkmės istorijų, kuriose Lietuvos mokslininkai yra pardavę ar licencijavę sukurtą technologiją, tai dažniausiai būna išeivijos mokslininkas. Vadinasi, kažkas negerai yra su terpe ir požiūriu į komercializavimą pačioje Lietuvoje.

ML. Koks Jūsų ryšys su patentų formavimo patirtimi ir naujų techninių idėjų įgyvendintojo siekais?

Optics“, kurioje dviese ir dirbame. Kolega Jonas kaip tik yra mūsų bendrovės technikos direktorius ir svarbiausias lazeryų techninių idėjų generatorius. Baigęs universitetą jis iš pat pradžių buvo nusiteikęs kurti savo produktą, vieną jo sukurtą elektronikos gaminį „Altechna“ ir pardavinėjo.

ML. Lietuvoje veikia per dešimt laze-

nėra perversmai lazeryų kūrime. Manau, lazeryų srities didieji atradimai dar laukia mūsų ateityje.

ML. Leiskite palinkėti, kad tarp tų atradėjų būtų ir judviejų su Jonu Jonuška pavardės.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

ROŽIŲ GROŽIUI NEĮMANOMA ATSPISIRTI, arba optimizuokime rožių auginimą

Doc. dr. Evaldas Vilius NAVYS

Šalyje daug labai patyrusių rožių auginimo specialistų. Deja, jų darbas rankinis, nenašus. Bandytas Vilniaus universiteto Botanikos sode įkurti respublikinį motininių krūmų sodą nebuvo itin sėkmingas. Todėl mūsų rožių auginimo specialistai nukonkuruojami stambių ūkių, tradicinės sodininkystės šalių. Būtina šalyje panaudoti aukštos kvalifikacijos žmogiškąjį faktorių ir neatidėliojant steigti bent vieną, o geriau kelis stambius ūkius.

Rožininkystė kaimyninėse šalyse

Baltijos šalys: Latvija, Estija ir Lietuva nuo praėjusio amžiaus trečiojo dešimtmečio garsėja Rytų Europoje kaip rožių sodmenų ir žiedų auginimo. Tradiciškai priekyje buvo Latvija. Manoma, kad latvių pirmavimą lėmė žmonių kruopštumas ir buvusieji artimi ryšiai su Vokietija – rožių veislių kūrėjų šalimi. Estija yra labiausiai išminėtų trijų Baltijos valstybių nutolusi į šiaurę. Rožes auginti Estijoje palanku todėl, kad lepiųjų augalų, įskaitant rožes, nežaloja Lietuvoje įprastiniai atlydziai. Taigi, mūsų šaliai sovietmečiu teko vyti kaimynes. Ir tai buvo labai sėkmingai padaryta. Lenkijoje rožių ir rožininkų gana daug. Norėdami išsaugoti vertingiausią rožių veislių vokiškąjį genofondą, iš pradžių jų vardus pakeitė į primityvius lenkiškus, t. y. bialawy (balzguna), bialy (balta), rożowiec, rożnobarw (rožinis) ir kt. Deja, tikrųjų rožių vardų keitimas truko neilgai. Europos sąjunga tikrina nustatydama įtariamą pervadintų rožių DNR ir už Vokietijos firmų uždraustas platinti rožes skiria baudas.

Didžiuojamės Jumis, tobulai kvalifikuoti rožininkai!

Regionuose aplink didžiuosius šalies miestus ir sodybiniuose sklypuose pačiuose miestuose gana daug rožių sodmenų ir žiedų auginimo. Visi jie puikiai įvaldę ne vieną kurį technologinį procesą, o visus šio itin sudėtingo darbo etapus. Pas daugelį rožių auginimo specialistų autoritui yra tekę lankytis. Pasidžiaugiant tobulais rožininkų gebėjimais tenka konstatuoti, kad pajamos neadekvačios jų tobulai kvalifikacijai ir kruopščiam darbui. Taip yra todėl, kad įstojusi į ES Lietuva tapo priešakinės, labiausiai išvystytų šalių ekonominės ir konkurencinės erdvės dalimi. Esamomis smulkaus ūkio sąlygomis laimėti konkurenciją prieš tradicinės rožių auginimo šalis: Vokietiją, Prancūziją, Didžiąją Britaniją, net ir Lenkiją, nėra galimybių, nors žiniomis ir įgūdžiais nuo jų neatsilikame. Gebėjimu išauginti aukščiausios kokybės sodmenis pasižymi: Vilniaus zonoje – Leonas Juozelskis Zujūnuose, Šimaitis Nemenčinėje, Rylienė Vilniuje, Petras Basalykas Vilniuje, Juozas Baublio ūkis Sudervėje. 2000 m. ir vėliau veiklą vystė rožininkai Karvyje ir Medininkuose bei daugelis kitų: Kauno zonoje – Audra ir Valdas Virbickai Neveronyse, Ričardas ir Aldona Elijošiai Kaune, Vytautas Krisiukėnas Garliavos seniūnijoje, Tauras Plungė Zapyškyje, Kauno šiltnamiuose – Vilius Jundulas ir kiti. Klaipėdos zonoje – Aušra Lelienė, Pūnys seniūnijoje Alytaus rajone – Vytautas Žemaitis. Pažymė-

Tokios rožės išauginamos ne tik didžiausiose Vokietijos, Didžiosios Britanijos, bet ir Lietuvos soduose

tina, kad iš Leono Juozelskio buvo gauti ir Botanikos sode pasodinti du paprastojo erškėčio atrinktos veislės „Vilniaus bedyglis“ motininiai krūmai. Vytauto Žemaičio dovanotos rožės draugijos „Žaliuojanti Vilnija“ narių buvo pasodintos naujai įkurtose Vilniaus ir Šalčininkų rajonų mokyklose. Atkaklių, sumanių šalies rožininkų dėka Lietuvoje susiaurėjo rinka latviui Ubars Ivars.

Motininių krūmų plantacijos steigimo pradžia nebuvo labai sėkminga

Dauguma šalies rožių auginimo 2000 m. entuziastingai rėmė Vilniaus universiteto Botanikos sodo iniciatyvą, finansiškai remiamą Vilniaus miesto savivaldybei vadovavusio vicemero Juozo Raistensko, išplėsti šio sodo skyriuje Vingio parke buvusią seną, kuklią kolekciją: – 43 vnt. iš jų: arbatinių hibridinių (TH) ir floribunda grupės (FI) – 28 vnt., laipiojančių stambiažiedžių (LCl) – 13 vnt., smulkiažiedžių laipiojančių (R) – 2 vnt. ir 1995–1999 m. papildytą 11 arbatinių-hibridinių rožių (18 vnt.) kolekciją, sukaupti buvusį išsklaidytą rožių veislių genofondą ir 6814 m² plote įkurti Vilniaus reprezentacinį rožyną iš 6850 rožių sodinių. Jau pirmaisiais kūrimo metais pasodinta 203 veislių 1192 vnt. visų grupių rožių kerų. Iš jų per 120 vnt., 51 veislė geranoriškai padovanojo Aušra Lelienė, kitas lengvatiniomis sąlygomis pardavė dauguma minėtų rožių auginimo. Buvo numatyta, kad jame įskiepių nemo-kamai galės pasirinkti visi gėlininkų sąjungos nariai.

Dabar tenka viešai atsiprašyti Vilniaus miesto savivaldybės ir gėlininkų už sužlugdytą idėją. Prisiimu kaltę ir atsakomybę už manymą, kad botanikas Egidijus Kerbelis, labai gerai

baigęs magistrantūros studijas Gamtos mokslų fakultete, Vilniaus universitete, pamokytas gebės tinkamai prižiūrėti sodmenis ir išplėsti kolekciją. Jis pasirodė kruopščiu nurodymų vykdytoju ir direktoriui reikalaujant tinkamai prižiūrėti rožes, nors ir neplėtė kolekcijos. Deja, pasikeitus botanikos sodo vadovams, jis išėjo iš darbo ir dabar yra likusi tik praeityje itin gausios kolekcijos dalis. Objektvumo dėlei reikia pažymėti, kad profesionalūs šalies rožininkai kolekcijas turtina gaudami Botanikos sode sukauptą genofondą (ypač krūminių rožių).

Paaiškėjo, kad rožininku gali tapti toli gražu ne kiekvienas, net kruopštus, aukštąjį išsilavinimą turintis specialistas, kokiu yra Egidijus Kerbelis. Manome, kad esamoje situacijoje, nors ne itin sėkmingai pradėta darba reikėtų tęsti: likusias rožes perkelti į Kairėnus, sujungti su ten esančia kolekcija, kur jų išlikimas ir plėtra

būtų sodo direktoriaus dendrologo dr. Audriaus Skridailos sumanus vadovavimo rankose ir didelę patirtį rožininkystėje turinčios direktoriaus pavaduotojos, magistrės Irenos Noriekienės tiesioginėje priežiūroje. Šio sodo Augalų sistematikos ir geografinės skyriuje Vingio parke, mūsų nuomone, tikslinga toliau plėsti ir tyrinėti svogūninių gėlių kolekciją, kadangi šioje srityje yra daug padariusi dr. Regina Juodkaitė.

Būtina kurti stambius ūkius ir pasinaudoti ES parama

Šalies reprezentaciniam rožynui netapus rožių ploto ir veislių plėtros lyderiu, laikmečio išskeltus uždavinius būtina neatidėliotinai spręsti. Juk ES stambių rožių ūkių konkurencijai ekonomiškai atspirti negali, o ateityje juo labiau negalės šalies nedideli, rankiniu darbu grįsti ūkeliai. Todėl, kol šalyje

yra nenaudojamų žemių plotų svarbu kurti ne mažesnio kaip 3 ha, o geriau dešimtis kartų didesnio ploto akcines bendroves. Pereiti prie bendro darbo yra nelengva, todėl bendrovėse iš pradžių kiekvienas galėtų rožių sodmenis auginti atskirame bendro sklypo plotelyje prisilaikydamas bendrojo plano. Susibūrimas į bendroves leistų mechanizuoti sodmenų priežiūrą, kovą su ligomis ir kenkėjais, sodinukų iškasimą ir sandėliavimą, produkcijos realizavimą. Didžiąją dalį lėšų žemės sklypui pirkti, skiepijimo, šalto vakuuminio sodmenų laikymo, vegetatyvinio dauginimo, sandėliavimo, administravimo ir šiltnamių ūkio statybai dar galima gauti iš žemės ūkiui skiriamų ES lėšų. Bendrijos narių nutarimu galimi ir kiti veiklos scenarijai. Stambiame

ūkyje atsivertų šiuolaikinių technologijų taikymo galimybės, t. y. įrengti lauko rožių ekspoziciją, betarpiškai skiepyne daiginti poskiepius be dyglių, atsakant jų įsigijimo užsienio šalyse bei persodinimo iš vietinio daigyno, mechanizuotai medelyne sodinti ir daigyne iškasti daigus, išrengti apšiltinimo dangą iš lankelių ir daugkartinio naudojimo akmens arba stiklo užtiesalų, leidžiančių bet kada atidengti jų galus ir taip rožes vėdinti bei vėsinti. Visad pigiau įsigyti padargus, didelius kiekius įrankių, genetinės medžiagos ir pesticidų.

Turime svarbiausią neįkainojamą vertybę – talentingus, darbščius, labai kvalifikuotus žmones, todėl rožininkystės plėtroje pirmaeilis vaidmuo skirtinas vyriausybinėms ir bendruomeninėms organizacijoms: Lietuvos gėlininkų sąjungai ir Lietuvos dendrologų draugijai. Kito kelio tiesiog nėra. ■

Lietuvos matematiko disertacija – viena geriausių tarptautiniame konkurse

Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto vyresniojo mokslo darbuotojo dr. Jono Jankausko mokslinė disertacija „Polinomų aukščiai“ („Heights of Polynomials“) tarptautiniame geriausių 2012 m. apgintų matematikos disertacijų Stefano Banacho konkurse (Lenkija) pateko tarp šių metų nominantų.

„Disertacijoje buvo sprendžiami tam tikri skaičių teorijos uždaviniai, susiję su polinomų aukščiu. Disertacija išties išskirtinė mokslinių tyrimų kokybe ir jų tarptautiniu pripažinimu: disertacija parašyta 11 ISI straipsnių pagrindu, kurie publikuoti prestižiniuose užsienio žurnaluose. Šis pasiekimas rodo, kad Lietuvos matematikų bendruomenė geba išugdyti aukščiausios klasės mokslininkus, galinčius sėkmingai konkuruoti ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje“, – teigia VU Matematikos ir informatikos fakulteto prodekanas dr. Paulius Drungilas.

Šiame konkurse buvo pateiktos 22 disertacijos iš Lenkijos, Ukrainos, Vengrijos, Čekijos ir Lietuvos. Pagal konkurso taisykles kasmet nominuojamos 3–5 geriausios apgintos matematikos disertacijos, po to slaptu balsavimu išrenkamas nugalėtojas. Šiame konkurse nugalėtoju išrinktas autorius dr. Marcin Pilipczuk (disertacija „New techniques applicable to selected NP-hard problems“).

Stefano Banacho tarptautinio konkurso tikslas – skatinti ir finansiškai remti perspektyviausius jaunuosius matematikos mokslininkus. Konkursą organizuoja Lenkijos matematikų draugija.

Gamtos tyrimų centras skelbia viešus konkursus 5 vyresniųjų mokslo darbuotojų ir 2 mokslo darbuotojų pareigoms užimti Geologijos ir geografijos instituto Geoaplinkos tyrimų laboratorijoje.

Pretendentų vyresniųjų mokslo darbuotojų pareigoms užimti privalumai:

1 pareigybei (0,5 etato): mokėti interpretuoti, apdoroti, analizuoti, apibendrinti krantotyros ir krantotvarkos, litodinamikos ir hidrodinamikos tyrimų rezultatus, daryti išvadas apie krantų būklę ir raidą, litodinaminį ir hidrodinaminį procesų bei sedimentacinių aplinkų kaitą. Gebėti tirti kranto lito-morfometrinius parametrus ir juos susieti su hidro-meteorologiniais rodikliais, klimato kaita ir antropogeniniu poveikiu. Gebėti taikyti distancinius tyrimų metodus krantotyros ir krantotvarkos srityje, apibendrinti gaunamą mokslinę informaciją ir skelbti mokslines publikacijas.

2 pareigybei: Baltijos jūros ir Lietuvos kranto zonos gamtinių-geografinių ypatumų ir aplinkosaugos problemų išmanymas; ekspedicinių darbų jūroje ir sausumos vandenyse praktika; patirtis interpretuojant, apdorojant, analizuojant ir apibendrinant jūros ir sausumos vandens baseinų hidrologinius, sedimentologinius ir hidrogeocheminius duomenis; mokėjimas dirbti skysčių, dujų chromatografais bei atominės absorbcijos spektrofotometrais, patirtis ruošiant vandens ir grunto bandinius cheminei analizei bei gautų tyrimo rezultatų interpretavime.

3 pareigybei: ilgalaikė patirtis šalies abiotinės aplinkos (ypač urbanizuotos aplinkos) geocheminiuose tyrimuose, ilgametė patirtis ir kvalifikacija apdorojant geocheminius duomenis matematinės statistikos metodais, sudarant žemėlapių programos SURFER pagalba, Radiacinės saugos centro leidimas dirbti su rentgeno spektrometru SPECTRO XEPOS, žinios apie mėginių paruošimą šiai analizei, patirtis interpretuojant geocheminių tyrimų rezultatus, aktyvus dalyvavimas tarptautinėse konferencijose bei publikacijų rengimas aplinkos geochemijos tematika.

4 pareigybei: patirtis šalies ir tarptautiniuose regioniniuose ir lokaliuose abiotinės ir biotinės aplinkos (gamtinės, urbanizuotos bei istorinės-archeologinės) geocheminiuose tyrimuose; patirtis ir tiesioginis darbas, turint Radiacinės saugos centro leidimą, su rentgeno fluorescencinės (RF) analizės prietaisais; dalyvavimas laboratorinių rezultatų tarptautinės patikros programose, rekaliibracinių kreivių sudarymo patirtis; STATISTICA, SURFER ir kitų panašių programų taikymas duomenų apdorojimui ir analizei.

5 pareigybei: mokėti interpretuoti apdoroti, analizuoti ir apibendrinti krantotyros ir krantotvarkos tyrimų rezultatus, daryti išvadas apie krantų būklę, raidą ir laukinius pasikeitimus, gebėti tirti kranto morfometrinius parametrus ir juos susieti su klimato kaita ir antropogeniniu poveikiu, įvertinti vandens lygio ir geotektoninių svyravimų poveikio pajūrio kraštovaizdžiui mastą.

Pretendentų mokslo darbuotojų pareigoms užimti privalumai:

1 pareigybei: Baltijos jūros ir Lietuvos kranto zonos gamtinių-geografinių ypatumų ir aplinkos problemų išmanymas; ekspedicinių darbų jūroje ir sausumos vandenyse praktika; patirtis interpretuojant, apdorojant, analizuojant ir apibendrinant jūros ir sausumos vandens baseinų hidrologinių, sedimentologinių (akcentuojant smulkiadis-persinę nuosėdinę medžiagą), hidrogeocheminių ir juos supančio regiono geografinių tyrimų duomenis; gebėjimas aplinkos užterštumo rodiklius sieti su gamtiniais procesais ir antropogeniniu poveikiu.

2 pareigybei: Baltijos jūros ir Lietuvos kranto zonos gamtinių-geografinių ypatumų ir aplinkos problemų išmanymas; ekspedicinių darbų jūroje ir sausumos vandenyse praktika; patirtis interpretuojant, apdorojant, analizuojant ir apibendrinant jūros ir sausumos vandens baseinų geocheminę užterštumo būklę; mokėjimas dirbti skysčių ir dujų chromatografais; patirtis ruošiant vandens ir grunto mėginius cheminei analizei bei gautų tyrimo rezultatų interpretavime.

Asmenys, pageidaujantys dalyvauti konkurse, pateikia šiuos dokumentus:

1. prašymas dalyvauti konkurse, nurodant į kurias pareigas pretenduojama;
2. asmens tapatybę įrodantis dokumentas bei jo kopija;
3. gyvenimo aprašymas;
4. išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją liudijantys dokumentai ir jų kopijos;
5. valstybinio socialinio draudimo pažymėjimas (jei turi) ir jo kopija;
6. šaukiamojo amžiaus asmenims – karo prievolinko statusą liudijantis dokumentas, kario arba šauktinio liudijimas;
7. asmeninių privalumų sąrašas, kuriame pretendentas laisva forma nurodo savo įgūdžius ir dalykines savybes;
8. mokslinių straipsnių sąrašas;
9. kiti sąrašai, atitinkantys pareigybes, į kurias pretenduojama, reikalavimus.

Adresas dokumentams teikti: Akademijos g. 2, Vilnius, 212 kab.

Pasiteirauti: Tel. 8 5 272 9898, el. p. rita.baliuleviciute@gamtostyrimai.lt

Dokumentų pateikimo terminas: 2013-05-24

Daugiau informacijos: www.gamtostyrimai.lt/lt/news.

IŠ GUDIJOS DIENORAŠČIO: Gervėčių ir Rimdžiūnų link

■ Atkelta iš 10 p.

technologijų universitetų studentų kūrybiškumo ugdymo mokykla. Jaunimas prisidėtų prie šių švenčių ilgaamžiškumo. Rimdžiūniškiai, gervėtiškiai mokiniai skundžiasi, kad jie norėtų pasigaminti tokias įvairesnes meniškai suarzuotas, gudrumą, apsukrumą, plepumą, tinginystę perduodančius žmonių bruožus, bet nėra kas jų pamoko. Gaila, kad nėra dailės ar darbų mokytojo etato mokykloje. Vaikams patinka, kad Užgavėnėse matytų kaukių veidai stambūs, nosys kaip dangoraižiai, akys žvairios – viena žemiau žiūri į dangų, kita prie barzdos žvelgia į

kitą pusę, o virš kaktos susivėlę plaukai, perkreipti dantys, su nusuktai karoliais, grandine ar virve, ant kurių kabo paukščių iškamšos ar buitės padargai. Priedai prie veido su pakuliniais ūsais, su išlysvės runkelio ar buroko išskobta burna, kurioje degančios savadarbės žvakės, reikalauja didelio išdradingumo ir gaminimas vaikučiams suteikia be galo daug džiaugsmo. O prie velnio kaukės iš kukurūzų pagaminti ragukai, iškištas liežuvis, išskaptuotas iš burokėlio ar kelių morkų vaikams tampa tiesiog metų stebuklais, deimančiukais. Vaikučių akys švyti laime ir pasididžiavimu, kad eisenoje atsiranda sumanių persirengėlių, kurių kaukės ir eisenos

pritraukia kitų tautybių vietos žmonių nustebusius žvilgsnius. Nes aplink Gudiją su lietuviškais salomis kraštą nusidriekusių tautų ir tautelių istorija daug skurdesnė, nei čia tūkstančius metų gyvenančių lietuvių ir gudų.

Daugžino, maža išmano

Baltarusijos čekistai, atvažiavę iš tolimų sovietinių žiaurumu ir klas-ta pasižymėjusių dzeržinskietų karo mokyklų, nuožmiai kovojo su nacionalizmu ir buržuazinėmis nuotakomis, Pabaltijyje ir Baltarusijoje. Šiandien jie susivieniję į čekistų asociaciją užkariautoje Baltarusijos teritorijoje „Garbė“ gyvena stalinine logika: „liaudies priešams“ būtina nuimti galvas, kaip anksčiau, kadru valymo laikais. Nenuostabu, kad 2013 m. vasario pradžioje Astrave apsilankęs apskrities meno kolektyvų peržiūroje iš sveikinusių festivalį asmenų išlindo ir vienas šios organizacijos „Garbė“ dalyvis, Didžiojo tėvynės karo veteranas. Tačiau pilnas kino teatras žiūrovų plojimais sutrukdė

kalbėtoji užbaigti demagoginę kalbą. Pranešėjas šaukėsi teisingumo, nes esą perrašinėjama TSKP istorija, tvirtino, kad Nobelio premijų institucijoje susitelkę antitarybiniai elementai gina nubaustų ir liaudies priešų telkinius, smerkia Sibiro lagerių sistemą. Jei uoliems „osobistams“ leistų atgyti ir gerai žinomais kankinimų metodais paveikti visus ne taip galvojančius, ir galop „pakonsultuoti kitaip manančius gudus ir lietuvius“, teroro bangos vėl nusidriektų ne tik per Baltarusijos miestus ir kaimus.

Už tokį darbą tas nė pekloj negaus darbo

Šalia LDK senovės pilių ir pilialkalnių tvirtovių nusidriekia ne tik tuos kraštus niokojusių Raudonosios armijos nusikaltėlių pavidės, bet ir kooperatyvų (buvusių kolūkių) gyvulių fermos. Kaip panašu į Lietuvos pokario laikus, senųjų dvarų pastatuose buvo įrengtos kolūkių dirbtuvės, gyvulių fermos, ar MTS'ai. Dėl gatvių ir aikščių pavadi-

nimų herojų veiksmų ir negailestingų represijų žuvo keli milijonai taikių ir darbščių Baltarusijos gyventojų. Lietuva, aišku, susidorėjo su gatvių ir aikščių pavadinimais, tačiau kaip norima „Europos“, „R. Reigano“ ar dar kitų lietuviškam paveldui svetimų pavardžių ir vardų prikašioti į likusias laisvas vietas.

Kokia gausybė lietuviškų pavardžių buvo surusinta arba sulenkinta Gudijoje? Skaudu vartyti šios šalies miestų ar kaimelių telefonų knygas. Už iškraipytų pavardžių slypi grynai baltiškios šaknys, kurias iškraipant žmonių atsiklausama nebuvo. Savu noru susidaryk protėvių pavardę, o jei nesutinki, mes tai padarysime. Kaip Amerikos indėnams, baltarusiams, gudams, neatsiklausiant buvo renkamos svetimos pavardės. Daugiausiai Gudijoje buvo brukamos rusiškos, lenkiškos, slaviškos arba naujadarų sovietmečio pabaigos: Mažeika – Mažeiko, Kuliešiai – Kuleš, Lukšai – Lukšo, Korbutai – Korbut, Svilainiai – Silo, Auguliai – Avgul ir t. t.

Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“ projektui „Mokslui, kultūrai, visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijos ir televizijos rėmimo fondas 2013 m. skyrė 65 tūkst. Lt.

„Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistė Jurgita Radzevičiūtė
Dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė

Patarėjai: Jonas Jasaitis, Antanas Kulakauskas, Vladimiras Novosadas, Jonas Puodžius, Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.
Laikraštis internete: <http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva>
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoj.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 550 egz.